

ЦИВИЛНО ДРУШТВО ЗА
УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИСТУПАЊА
СРБИЈЕ ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Шведска
Sverige

Права детета у процесу придруживања Србије Европској унији – седми алтернативни извештај

Права детета у процесу придруживања Србије Европској унији

– седми алтернативни извештај о имплементацији
активности из Акционог плана за поглавље 23 у делу који
се односи на права детета –

Рад Ужичког центра за права детета подржава Шведска у
оквиру програма Београдске отворене школе „Цивилно
друштво за унапређење приступања Србије Европској унији“.

Ужице, 2022.

**Права детета у процесу придруживања Србије
Европској унији**

– седми алтернативни извештај о имплементацији активности
из Акционог плана за поглавље 23 у делу који се односи
на права детета –

Издавач

Ужички центар за права детета
Ужице, Димитрија Туцовића 60
www.ucpd.rs

За издавача

Радован Цицварић

Уредници

Марија Петровић
Радован Цицварић

Лектура/коректура

Јасмина Филиповић

Дизајн

Радомир Богдановић

Штампа

Графос Ужице

Тираж 1000

Ова публикација настала је у оквиру пројекта „Дивилно друштво за унапређење приступања Србије Европској унији“, који Ужички центар за права детета реализује у партнерству са Београдском отвореном школом и уз подршку Шведске. Ставови и мишљења аутора изнети у овој публикацији не представљају нужно и мишљење партнера и донатора.

Садржај

Предговор	5
Резиме	7
Преглед оствареног напретка	8
ПРЕЛАЗНО МЕРИЛО 3.4.4: Србија унапређује степен поштовања права детета	8
ПРЕЛАЗНО МЕРИЛО: 3.6.2. Република Србија усваја и спроводи Акциони план (који прати нову стратегију) за побољшање услова живота Рома	36

Предговор

Овај извештај настао је у оквиру пројекта „Мониторинг остваривања права детета у процесу придруживања Србије Европској унији“ који реализује Ужички центар за права детета, а чији рад подржава Шведска у оквиру програма Београдске отворене школе „Цивилно друштво за унапређење приступања Србије Европској унији“.

Предмет извештаја је израда независне процене имплементације Акционог плана за поглавље 23 (АП 23), у деловима који се односе на права детета, закључно са крајем јуна 2022. године.

Ужички центар за права детета успоставио је стални механизам праћења имплементације АП 23 у делу који се односи на права детета. До сада је израђено и публиковано шест алтернативних извештаја у периоду од 2017 - 2021. године. Закључци и налази ових извештаја достављени су Европској унији у процесу прикупљања писаних доприноса цивилног друштва. Извештају Европске комисије о напретку Србије у преговорима о чланству у Европској унији, али су представљени и јавности, заинтересованим групама и организацијама цивилног друштва.

Извештај је рађен на бази анализе доступних докумената. Овај приступ и методологија изабрани су из два разлога. Први је жеља да се утврде транспарентност и комуникативност преговарачког процеса са заинтересованом јавношћу. Други разлог је тај што је процес недовршен, и у овој фази, процењује се, ефекти предузетих активности у пракси још увек нису видљиви. Стога је извештај дескриптиван и првенствено указује на кашњења и пропусте у самој примени предвиђених активности, а тамо где је могуће, и на уочене недостатке развијених инструмената, законских текстова, односно њихове добре стране. Процене домета и могућих ефеката, тамо где оне постоје, донете су на основу вишегодишњег искуства аутора у раду у овој области, али напомињемо да су дате као претпоставке потенцијалног развоја ситуације, као очекивани ефекат мере.

Извештај је припремила група аутора са дугогодишњим искуством у мониторингу права детета, а који су током израде били укључени и у процес лобирања за укључивање питања из домена права детета у Акциони план за преговарачко поглавље 23, што се током његове израде показало као предност.

У погледу начина и садржине самих извештаја које пратимо, истичемо да се обим и квалитет информација које они садрже веома разликују у појединим тачкама, што је био случај и са претходним државним извештајима. Уочено је да поједине тачке не дају све информације, чак јавно доступне у погледу активности које описују, док друге садрже прегршт често нерелевантних, неактуелних и несистематизованих података који отежавају анализу затеченог стања у моменту закључења актуелног извештаја.

Почетком 2018. године започет је процес ревизије АП 23, који је завршен усвајањем Ревидираног акционог плана 10. јула 2020. године. Процес ревизије одвијао се у консултацијама са организацијама цивилног друштва, али је трајао недопустиво дуго. Ово је допринело томе да сам процес евроинтеграција постаје недовољно транспарентан јер изостају редовни квартални извештаји на основу којих се може пратити напредак. Такође, утисак аутора је да су преговарачки процес и процес приступања Србије ЕУ изгубили на интензитету и да они нису постављени као приоритет Владе. Када су у питању мере које се односе на права детета, ревидирани акциони план није донео превише новина. Неколико оних за које је процењено да су испуњене, уклоњене су, док је неколико нових мера, које нису биле планиране у почетку, сада уврштено у план. Ипак, све те измене не доносе суштинске промене у приступу државе остваривању права детета. Ниво измена које су уведене осликавају реално стање. Најзначајнији утисак је да се највећи број мера које су раније планиране и даље налазе у акционом плану, што упућује на то да оне нису остварене, односно да се касни са постизањем одговарајућих стандарда у заштити и остваривању људских права, борби против корупције и успостављању владавине права. Истовремено недостају и одређене мере које би одговориле на идентификоване недостатке у Извештају о скринингу, чиме је пропуштена прилика да се ти недостаци, који су постојали и у ранијој верзији АП 23, исправе. То се првенствено односи на изостанак мера које би осигурале да образовање о људским и правима детета буде доступно у оквиру образовног система.

Захваљујемо се деци, младим и одраслима из удружења „Имам идеју“ из Краљева, „Дечји центар“ из Зајечара, „Центар за креативни развој“ из Књажевца, „Центар за одрживи развој, едукацију и комуникацију - ОРЕК“ из Ниша, у реализовању истраживачких иницијатива и доприносу у креирању овог извештаја.

Увод

Права детета природно припадају корпусу људских права и као таква морају се посматрати у ширем друштвеном контексту. Реализација АП 23 дешава се у време опште друштвене подељености, политичке нестабилности, урушавања институција и све чешћих извештаја о укидању слобода грађана, снажном контролом медија од стране владајућег естаблишмента и деградацији демократских вредности. После извештаја организације Фридом Хаус (енгл. Freedom House) идентификовани су значајни недостаци у демократском функционисању институција у Р Србији, која је, према том извештају, сврстана у категорију „хибридних режима“.

Све ове околности морају бити сагледане у процесу процене остварености мера из АП 23, како би слика о напретку Србије била потпуна. У складу са тим, забрињавајуће делује податак да Србија кроз процес имплементације АП 23 ради на унапређењу људских права и демократије, а истовремено пада на листама слободних земаља.

Преглед оствареног напретка

У наредним деловима представљени су кључни налази и информације до којих је тим Ужичког центра за права детета дошао у погледу напретка по одабраним тачкама које се односе на остваривање права детета.

ПРЕЛАЗНО МЕРИЛО 3.4.4:

Србија унапређује степен поштовања права детета

АКТИВНОСТ	
3.4.4.1. Јачање Савета за права детета и његове улоге у праћењу ефеката реформи, даљем обликовању политика, као и кроз обезбеђивање адекватних ресурса за спровођење ефикасног надзора и праћење примене акционих планова и стратегија у области права детета.	
ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА	ТРЕНУТНИ СТАТУС
Савет за права детета редовно и ефикасно прати реформске процесе и редовно извештава о свом раду.	У јулу 2021. године, био је формиран Савет за права детета за стари сазив Владе. Било је очекивано да Савет има активну улогу у изради новог Општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања, али то се није догодило. Како су у међувремену одржани нови избори за републичку скупштину очекује се формирање нове Владе и новог савета. Савет у овом моменту није активно и ефикасно саветодавно тело Владе. Како је од усвајања АП прошло много времена, може се закључити да уопште не постоје индиције да ће се улога Савета ојачати и да ће у скорије време ово тело добити значај какав је циљан Акционим планом.

Савет не извештава јавност о свом раду редовно. Наступа чланова Савета на националним медијима није било у последњих годину дана, а у истом периоду на сајту Савета објављене су само три информације, од којих једна и није у вези са радом Савета.

АКТИВНОСТ

3.4.4.2.

Унапређивање услуга подршке за децу, одрасле и старе особе са интелектуалним сметњама и њихове породице, у циљу превенције институционализације кроз:

- организовање дневних боравака;
- организовање инклузивних радионица;
- укључивање деце са развојним сметњама која су у ризику од издвајања из породице у постојеће услуге у заједници;
- организовање услуга за рану рехабилитацију деце са сметњама у развоју и за подршку останку у породичном окружењу;
- организовање мреже клубова инклузивних садржаја у локалним заједницама за децу, одрасле и старе са интелектуалним сметњама и родитеље;
- организовање едукативних радионица за родитеље за одговорно родитељство и учешће у рехабилитацији детета са сметњама у развоју.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

Услуге подршке за децу, одрасле и старе особе са интелектуалним сметњама и њихове породице, организоване су, и то кроз следеће активности:

- организовани дневни боравци;

ТРЕНУТНИ СТАТУС

У овом извештају најпре понављамо оцену из претходног алтернативног извештаја, а која је била базирана на налазима извештаја *Мајирање услуга социјалне заштите и материјалне подршке у надлежности јединица локалних самоуправа у Републици Србији*¹, услуге социјалне заштите у мандату локалних

¹ http://csp.org.rs/sr/assets/publications/files/Mapiranje_usluga_socijalne_zastite_i_materijalne_podrske_u_nadleznosti_JLS_u_RS.pdf

- организоване инклузивне радионице;
- деца са развојним сметњама која су у ризику од издвајања из породице укључена су у постојеће услуге у заједници;
- услуге за рану рехабилитацију деце са сметњама у развоју и за подршку останку у породичном окружењу су организоване;
- организована је мрежа клубова инклузивних садржаја у локалним заједницама;
- организоване су едукативне радионице за родитеље за одговорно родитељство.

самоуправа у Србији нису развијене у довољној мери и неравномерно су доступне. Према подацима анализе услуга из 2020. године у 13 или 8,1% општина, не пружа се **ниједна** услуга социјалне заштите на локалном нивоу од стране лиценцираних пружалаца². Услуга персоналне асистенције, једина експлицитно поменута у Конвенцији УН о правима особа са инвалидитетом, успостављена је у само 17 јединица локалне самоуправе за 223 корисника.

Индикатори доступности показују да постоји потреба за даљим унапређењем и развојем услуга социјалне заштите у мандату јединица локалне самоуправе.

Не постоје свеже анализе развоја услуга које су предмет ове тачке плана. Читањем локалних вести и информација које су доступне на интернету закључује се да се дневни боравци и даље отварају и/или обнављају. Не постоји начин да се развој предметних услуга прати. Према Ситуационој анализи коју је урадио УНИЦЕФ у 2017. години, доступност услуга је била заиста јако ниска. Дневни боравак је у том моменту био доступан за око једну петину деце, а услуга *ћрегах нећа* за 1,6%³.

Подаци које је потребно пратити и даље су веома недоступни. Тако, на пример, на интернет презентацији установе Центар за смештај и дневни боравак деце и младих ометених у развоју, не постоје подаци о броју корисника нити друга врста извештаја кроз коју би могао да се прати развој услуга.

2 <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2265/sazetak-izvestaja-usluge-sz-na-lokalnom-nivou-koje-pruzaju-lplu-2016-2020docx.pdf>

3 <https://www.unicef.org/serbia/media/2631/file/SitAn%20polo%C5%BEaj%20dece%20sa%20smetnjama%20u%20razvoju%20i%20invaliditetom%20u%20Srbiji.pdf>

Примери општине Зајечар и Неготин

У Зајечару не постоји услуга личног пратиоца. Од септембра 2022. године ће их бити два, иако ситуација на терену препознаје потребу за бар 23 њих. Неготин има два лична пратиоца и такси возила која превозе децу са сметњама у развоју у школу и из школе. Удружење „Дуга“ из Неготина ради са децом и младима са сметњама у развоју и пружа им разне садржаје. У оквиру удружења постоји и саветовалиште за младе у коме деца и млади углавном сами бирају и предлажу теме са којима би радили и о којима би разговарали. Садржаји у граду су делимично доступни деци и младима са сметњама и инвалидитетом, нпр. само Дом културе има изграђену рампу.

Пример општине Краљево

Инклузивно образовање значи да деца са сметњама у развоју имају право да похађају школу и добију подршку у томе. Осим индивидуалног наставног програма, неопходан услов јесу педагошки асистенти или лични пратиоци. У Краљевоу услугу личног пратиоца обезбеђује локална самоуправа, али неке социјално угрожене породице не могу да плате део учешћа за ову услугу. Главни разлог због ког неки родитељи не могу својој деци да обезбеде личног пратиоца је финансијске природе. Најугроженије су породице које живе од социјалне помоћи. Према градском правилнику, учешће ове услуге зависи од материјалног стања и креће се од бесплатно до неколико хиљада динара. Сви који примају додатак за туђу негу и помоћи плаћају 20% од тог износа без обзира на материјално стање. И удружења „Аутизам“ из Краљева сматрају да је партиципација неопходна јер обезбеђује континуираност услуге и квалитет услуге. Са друге стране, кажу, да је то оптерећење за родитеље, поготово када део новца од туђе неге и помоћи иде у ове намене. Треба размишљати да најугроженијим породицама ову услугу треба пружити потпуно бесплатно. Постоји ослобађање од 5 до 15% за породице које су испод двоструког стандарда социјалне сигурности. Када неко прима туђу негу и помоћ, ту нема ослобађања, већ сви обавезно партиципирају у зависности од броја пружања услуге. Из удружења „Имам идеју“ Краљево прошле године је потекла иницијатива да се за најугроженије породице укине овај трошак. Међутим, није одобрена од локалних власти; градске службе нису ни одговориле на овај допис. Још један проблем је недостатак педагошких асистената које треба да финансира држава. У Краљевоу

има услуга личног пратиоца, али је неопходно имати и педагошке асистенте. Млади Краљевчани не одустају од активизма, настављају лобирање за побољшање положаја младих са сметњама у развоју.

Пример општине Књажевац

Међу програмима у библиотеци за децу основних и средњих школа, највише се издваја програм „Мачке перу веш“. Он се реализује око 10 година и намењен је деци ромске националности и двојезичан је. Назван је по популарној ромској народној причи. Сем овог, ромска деца су укључена и у све друге програме библиотеке. Министарство културе је подржало пројекат намењен ромској деци „На слово Р – романе“ који подразумева едукацију о ромском језику. У оквиру пројекта ће бити креирана једна публикација о ромској азбуци која ће се користити у настави. Такође, ромска деца су укључена и у драмску секцију и са њима смо снимили кратки филм на ромском језику. Библиотека је објавила пет двојезичних сликовница које су својим цртежима украсили основци ромске националности. Библиотека у Књажевцу у сарадњи са ромском заједницом има мноштво програма за Роме, како за децу, тако и за одрасле.

Пример општине Бајина Башта

На територији Бајине Баште постоји низ услуга социјалне заштите, последњих пар година ради се на њиховом проширењу и унапређењу. Сходно томе, општина је усвојила стратегију социјалне заштите за период од 2018. до 2022. године. За неке услуге обезбеђено је финансирање из буџета локалне самоуправе, док се остале финансирају пројектно. Општина Бајина Башта има услугу становања у заштићеним условима, услугу помоћи у кући, услугу дневног боравка. Велики помак начињен је отварањем дневног боравка „Сан“. Удружење деце са сметњама у развоју и њихових родитеља развило је две услуге социјалне заштите: дневни боравак за децу, омладину и одрасле особе са сметњама у развоју и инвалидитетом, и услугу личног пратиоца детета.

Услуга личног пратиоца пружана је само пројектно, јер је пројектно формирана и лиценца је добијена у оквиру пројекта. Примарну улогу има интерресорна комисија која пружа услуге процене и планира додатне мере подршке родитељима/старатељима деце са сметњама у развоју. Интерресорна комисија углавном предлаже коришћење услуга дневног боравка и логопедских третмана. Често

комисија препозна и потребу за услугом лични пратилац, али та услуга се тренутно не може реализовати на територији општине Бајина Башта. На њој постоје и услуге материјално финансијске природе и комисија често упућује и на услугу остваривања права за помоћ и негу другог лица једнократним помоћима, посебним новчаним надокнадама, увећаном дечјем додатку. Деца су укључена и оквиру услуге заштићено социјално становање, јер су у становима углавном самохране мајке. Дневни боравак у великој мери олакшава живот и деци и њиховим родитељима/старатељима. Планирана је и *викенд њредах* услуга, који ће функционисати у склопу дневног боравака, где би деца од петка до недеље боравила ван дома са својим другарима, а родитељи/старатељи имали додатног времена за себе. Један од проблема са којима се ове породице сусрећу је незапосленост родитеља, јер брига о детету не оставља времена за рад, поготово ако је реч о самохраним родитељима. У том циљу је потребно проширити услуге социјалне заштите.

АКТИВНОСТ

3.4.4.3.

Успостављање центара за децу, младе и породицу у циљу таргетирања популације из вишеструко депривираних средина (посебно обраћајући пажњу на доступност ромским породицама и деци), у циљу:

- подршке родитељу који трпи породично насиље;
- подршке деци у ризику од напуштања школе;
- подршке породицама у ризику од раздвајања (деци и родитељима);
- подршке деци жртвама кривичних дела;
- подршке деци са сметњама у развоју из вулнерабилних породица.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА	ТРЕНУТНИ СТАТУС
<p>Број успостављених центара за подршку породици у контексту трансформације домова за децу. Полазна основа: 0. Циљ: 4</p> <p>Дефинисани стандарди за услуге интензивне подршке породици.</p> <p>Успостављен систем финансирања интензивних услуга за подршку породици.</p>	<p>У оквиру ове мере било је планирано успостављање правног оквира у другом кварталу 2021. године. У планираном времену није усвојен законски текст који би предвидео формирање ових центара.</p> <p>У најновијем државном извештају наводи се да ће правни оквир бити у новом Закону о социјалној заштити. Чини се да је примеренији основ за ову врсту центра у Закону о правима детета, а свакако се надамо да ће у неком моменту бити постављен правни основ као предуслов за реализацију ове активности.</p> <p>У односу на показатеље „Успостављен систем финансирања интензивних услуга за подршку породици“, не види се помак, а у државном извештају не помиње се да постоје активности које би допринеле да се овакав систем успостави.</p>

АКТИВНОСТ

3.4.4.4.

Унапређење система новчаних давања намењених угроженим породицама деце са инвалидитетом у складу са принципима социјалне инклузије, кроз измене и допуне Закона о социјалној заштити као и кроз усвајање нове Стратегије развоја социјалне заштите.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА	ТРЕНУТНИ СТАТУС
<p>Усвојена Стратегија развоја социјалне заштите која обезбеђује примену принципа социјалне инклузије.</p> <p>Усвојене измене и допуне Закона о социјалној заштити у складу са принципима социјалне инклузије.</p> <p>Измене и допуне Закона о финансијској подршци породицама са децом мењају постојеће законско решење које може бити дискриминаторно у односу на одређене категорије родитеља и мајки.</p>	<p>Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања припремило је нацрт Закона о изменама и допунама Закона о социјалној заштити, али он још увек није усвојен као ни стратегија. Ex post анализа закона није доступна на сајту Министарства. У том смислу, можемо да закључимо да и даље постоји проблем у праћењима имплементације и овог плана и свих других планова, као и људских права уопште, јер и документи који су урађени често нису јавно доступни. Делимичан напредак у овој области начињен је усвајањем Закона о изменама и допунама Закона о финансијској подршци породици са децом који је само делимично унапредио дискриминаторне одредбе за одређене категорије родитеља и мајки.</p>

АКТИВНОСТ

3.4.4.5.

Унапређење система хранитељства кроз повећање доступности и квалитета услуга за децу са сметњама у развоју и њихове породице кроз пуну примену процедура и смерница за хранитељство као подељену бригу између хранитељске и биолошке породице.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

Хранитељство као подељена брига дефинисано кроз регулативу.

Специјализоване смернице и програми доступни свим центрима за хранитељство и центрима за социјални рад.

Центри за хранитељство и центри за социјални рад примењују хранитељство као подељену бригу и кроз овај механизам породице са децом са сметњама у развоју добијају додатну подршку. Циљ: 200 породица укључено до 2021.

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Ова мера је једна од приоритетних дуги низ година – развој специјализованог старатељства је нужан у циљу потпуне деинституционализације. Предвиђено је да сви центри за хранитељство имају смернице, а да до 2021. године буде 200 хранитељских породица које су укључене у ову подељену бригу. Уз подршку УНИЦЕФ-а у 2016. години смернице су урађене. Према подацима Извештаја о раду центара за породични смештај и усвојење за 2018. годину, постоји 657 породица које врше бригу о деци са сметњама у развоју. У новом државном извештају наводи се да се центрима за социјални рад од стране Завода за социјалну заштиту пружа подршка кроз учешће у појединачним случајевима у конференцији случаја. Ове информације нису довољно јасне, а ни поткрепљене подацима који омогућавају увид у опсег подршке. Такође, нејасно је на које се конференције случајева мисли. У сваком случају, у погледу ове активности потребно је да постоје јаснији подаци који показују напредак. Посредно, можемо се позвати на оцену из текста Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у локалној заједници за период од 2022-2026. године, у којој се у уводу констатује погоршање ситуације последњих година, смањење доступности услуга и, следствено, броја корисника.

АКТИВНОСТ

3.4.4.6.

Унапредити квалитет рада са корисницима на институционалном смештају у циљу ефикаснијег укључивања у заједницу кроз:

- пружање психосоцијалне подршке за друштвену реинтеграцију;
- организовање контаката ван установе и укључивање у локалне услуге подршке попут дневних боравака и клубова.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Унапређен квалитет рада са корисницима на институционалном смештају у циљу ефикаснијег укључивања у заједницу.

Према налазима истраживања објављеним у извештају „Забрављена деца Србије“⁴ из јуна 2021. године, може се закључити да квалитет рада са корисницима на институционалном смештају није унапређен. Напротив, овим извештајем документовани су примери ниског квалитета рада, који у многим случајевима угрожава основна људска и права детета.

Оцена у државном извештају је да се активност успешно реализује, а оцена је базирана на чињеници да је усвојен Закон о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити (Службени гласник РС број 126/2021). Оцена је базирана и на обавезама које пружаоци услуга имају, али како смо и раније наводили, извештаји о стварном стању указују да је квалитет рада са корисницима далеко од прихватљивог.

Према тексту закона, смештај малолетног корисника заснива се на принципу најбољег интереса и пуног развоја детета у породичном окружењу.

Смештај малолетног корисника може се обезбедити изузетно, ако за то постоје нарочито оправдани разлози, у ком случају смештај престаје када се створе услови за алтернативни, ванинституционални смештај.

⁴ <https://www.mdri-s.org/wp-content/uploads/2021/06/Sazetak-final.pdf>

Закон дефинише права, али начин њиховог остваривања остаје нејасан.

Закон уводи заштиту од свих облика злостављања и занемаривања – он, међутим, не предвиђа доношење подзаконског акта којим би се ближе уредио поступак заштите или препознавање нежељених поступака. Закон као правно средство заштите предвиђа притужбу и приговор. Притужба се подноси када подносилац сматра да пружалац услуге крши права корисника, односно није задовољан квалитетом пружања услуге, поступком или понашањем пружаоца услуге или другог лица. Приговор се може изјавити због начина пружања услуга смештаја, ако не може да се изјави друго правно средство у управном поступку.

Одредбе које се односе на приговор нису јасне, све укупно, домете овог закона оцењујемо скромним у смислу унапређења квалитета живота корисника услуга.

Поздрављамо могућност да удружења раде независни мониторинг услуга према самом тексту закона.

АКТИВНОСТ

3.4.4.7.

Унапређење постојећих ресурса у великим и малим резиденцијалним установама за децу и израда препорука о томе на који начин они могу бити употребљени у процесу преласка са институционалне на заштиту у заједници кроз усвајање Стратегије деинституционализације и развој услуга у заједници.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

Планови за смањење смештајних капацитета у две велике резиденцијалне установе развијени и усвојени.

Средства за имплементацију су дефинисана.

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Усвојена је стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период од 2022-2026. године. Стратегија има за циљ остваривање права на живот у заједници корисника социјалне заштите, кроз процесе деинституционализације и социјалне инклузије. Овај циљ ће се остварити кроз сет посебних циљева и активности које ће кроз развој услуга у заједници, обезбеђивање стабилних извора финансирања и услова за интеграцију, превенирати смештај корисника у институције, односно њихов повратак у локалне заједнице.

Израда Акционог план за имплементацију стратегије је у току и може се очекивати да он буде усвојен до краја године. Сходно томе, ни средства за имплементацију нису дефинисана нити опредељена.

На почетку текста Стратегије наводи се оцена да услуге социјалне заштите у заједници не прате потребе корисника, с обзиром на то да нису у довољној мери развијене, нити су равномерно заступљене на територији Републике Србије. **Упоређујући претходне године, може се констатовати да је ситуација чак и неповољнија. Већина услуга бележи мањи или већи, али константан пад распрострањености.** Поједине услуге, које су посебно важне за процесе деинституциона

	<p>лизације, као што је становање уз подршку за особе са инвалидитетом, постепено нестају. На основу реченог, може се констатовати напредак на овом пољу у смислу уређења, док ће се о примени у погледу реализације моћи говорити тек након протока бар половине планираног времена.</p>
--	---

<p style="text-align: center;">АКТИВНОСТ</p> <p>3.4.4.8.</p> <p>Развијати капацитете пружалаца услуга социјалне заштите у складу са процесима деинституционализације и децентрализације система кроз организовање обука за запослене за пружање психосоцијалне подршке за друштвену реинтеграцију.</p>	
<p style="text-align: center;">ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА</p>	<p style="text-align: center;">ТРЕНУТНИ СТАТУС</p>
<p>Обуке за пружаоце услуга социјалне заштите спроведене.</p> <p>Број учесника и институција.</p> <p>Професионални и технички ресурси су усмерени на подршку реинтеграције.</p>	<p>Подаци о броју обука, учесника и институција намењених развоју капацитета пружалаца услуга социјалне заштите у складу са процесима деинституционализације и децентрализације система нису доступни.</p>

АКТИВНОСТ

3.4.4.9.

Анализа ефеката примењеног организационог модела у центрима за социјални рад и на основу тога уношење неопходних измена у нормативно - правном оквиру који уређује организацију стручног рада у центрима за социјални рад.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

Унапређен систем вођења случаја у центрима за социјални рад.

Процена ефеката примене Смерница за израду плана сталности за дете у систему заштите на основу постојећих мера за отклањање неправилности у вршењу послова смештаја деце и омладине у установе социјалне заштите.

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Мера и индикатор утицаја у овој мери нису усклађени. Чини се да је мера пре активност која би допринела процени индикатора који су предвиђени.

Подсећамо да је Републички секретаријат за јавне политике издао документ под називом „Истраживање тешкоћа породица услед којих долази до одлука органа старатељства о издвајању деце и породице и анализа стручних поступака центара за социјални рад у том процесу⁵“. Анализа садржи нормативни оквир и анализу података из 2016. и 2017. године. Издајемо две препоруке које су дефинисане овим документом: С обзиром на јавна овлашћења и захтеве праксе, неопходно је радити на унапређењу организације ЦСР, које ће омогућити ефикасније и ефективније вођење случаја, усклађеније са потребама корисника и породица и примереније постојећим ресурсима ЦСР и заједнице. Односно, потребно је доношење новог правилника о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад.

У државном извештају се наводе подаци из студије о оптерећености водитеља случаја. Ови подаци указују на то да организација системски није добро решена. Ипак, на овом месту бисмо указали на још један системски

5 <https://rsjp.gov.rs/wp-content/uploads/Istrazivanje-teskoca-porodica.pdf>

проблем уочен у пракси, а о којем је писала и дневна штампа. Наиме, систем лиценцирања стручних радника који је утврђен законом из 2011. године се не поштује, а у ситуацији мањка кадрова послове обављају нелиценцирани стручни радници, односно, тимови понекад немају потпун састав који би подразумевао идеалног и социјалног радника и педагога и психолога. Чини се да је у наредном периоду на основу резултата анализе оптерећености неопходно проценити и ефикасност затеченог система и брзо предузети кораке у правцу повећања ефикасности.

АКТИВНОСТ

3.4.4.10.

Изменити и допунити Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у циљу:

- преиспитивања врста и система кривичних санкција за малолетнике;
- увођења ширег спектра посебних обавеза;
- увођења нових васпитних налога;
- усклађивања са одредбама новог Законика о кривичном поступку (пре свега у односу на фазе поступка, те промењене улоге службених актера поступка у појединим процесним стадијумима).

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Усвојене измене Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица обе збеђују ефикасну примену васпитних налога.

Измене Закона још увек нису усвојене, иако је рок био последњи квартал 2020. године. Већ дужи време јавност је упозната са нацртом закона, али до његовог усвајања још увек није дошло. Припремљени нацрт закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица одговара реформским тенденцијама које се првенствено односе на преиспитивања врста и система кривичних санкција за малолетнике, увођење ширег спектра посебних обавеза, нових васпитних налога и усклађивање са одредбама новог Законика о кривичном поступку. Ипак, активности на едукацијама су интензивне и током 2021. године.

АКТИВНОСТ

3.4.4.11.

Унапредити рад Савета за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција према малолетницима у циљу остваривања координације државних органа, правосуђа и невладиног сектора у поступању са малолетним учиниоцима кривичних дела кроз:

- одржавање редовних састанака Савета;
- одржавање редовних састанака Савета са другим релевантним органима и невладиним сектором;
- покретање иницијатива за измене нормативног оквира;
- усвајање најбољих пракси и других корака потребних за развој правосуђа по мери детета.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Савет за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција према малолетницима се редовно састаје и покреће иницијативе за измене нормативног оквира, усвајање најбољих пракси и других корака потребних за развој правосуђа по мери детета.

Полугодишњи извештај Савета објављен.

Савет се редовно састаје и објављује извештаје о свом раду на сајту⁶. Према извештају из 2020. године, Савет за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција према малолетницима, у партнерству са УНИЦЕФ-ом, организовао је годишњу конференцију посвећену унапређењу права деце у контакту са правосудним системом 24. и 25. фебруара 2022. године у Београду.

⁶ <https://www.pars.rs/images/savet-za-maloletnike/dokumenta/Izvestaj-o-radu-Saveta-za-maloletnike-u-2020-godini.pdf>

АКТИВНОСТ

3.4.4.12.

Повећање примене васпитних налога и давање приоритета ресторативном приступу у поступању са малолетним учиниоцима кривичних дела у циљу њихове реинтеграције и смањења стопе рецидивизма, кроз:

- пилотирање нацрта подзаконског акта којим се уређује примена васпитних налога у Београду, Нишу, Новом Саду и Крагујевцу;
- дефинисање улоге органа старатељства као надлежног за организацију примене васпитних налога;
- уређење питања дугорочног финансирања примене васпитних налога;
- унапређену примену алтернативних санкција;
- унапређење мере прикупљања података спроведене уз увођење нових механизма за праћење ефикасности током времена и документовање утицаја на децу.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА	ТРЕНУТНИ СТАТУС
<p>Повећана је употреба васпитних налога.</p> <p>Процент примене васпитних налога у укупном броју кривичних пријава за кривична дела учињена од стране малолетника (Полазна основа: 9,5% (330) за јавне тужиоце и судије 3,4% (68) у 2017. години. Циљано повећање од 15% до краја 2020. и 20 % повећање до 2022.</p> <p>Регулисана улога система социјалне заштите укључујући и органе старатељства кроз унапређење процедура везаних за органе старатељства.</p> <p>Регулисано је питање финансирања примене.</p> <p>Процент примене посебних обавеза повећан. Полазна основа 2017: 30,8%.</p>	<p>Имајући у виду да је ова мера условљена усвајањем измена и допуна Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица који још увек није усвојен, није могућа ни примена васпитних налога и ресторативног приступа у поступању са поменутиим лицима, у унапређеном виду. Ипак, преко Завода за социјалну заштиту редовно се врше едукације и унапређивање ове врсте мере.</p>

АКТИВНОСТ

3.4.4.13.

Унапређење компетенција стручних радника у области социјалне заштите за примену васпитних налога.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Број стручних радника који су унапредили стручне компетенције за примену васпитних налога.

Подаци о броју стручних радника који су унапредили компетенције за примену васпитних налога нису доступни. Имајући у виду да обука стручњака мора бити заснована на новим законским решењима, као и подзаконским актима којима се ближе уређује примена васпитних налога (а који још увек нису усвојени), може се претпоставити да обуке нису реализоване. Ипак, одређених активности има, иако у складу са старим законом. Тако су, на иницијативу Републичког завода за социјалну заштиту и уз подршку УНИЦЕФ-а, потписани протоколи о сарадњи на унапређењу примене васпитних налога на територији у надлежности Вишег суда у Лесковцу и Вишег јавног тужилаштва у Лесковцу, односно на територији Јабланичког округа.

АКТИВНОСТ

3.4.4.14.

Донети подзаконске акте којима се ближе уређује примена васпитних налога у складу с приступом који њихову примену ставља у контекст одговорности заједнице.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Подзаконски акти којима се ближе уређује примена васпитних налога усвојени.

Подзаконски акти којима се ближе уређује примена васпитних налога нису усвојени. Предуслов за то било је усвајање измена и допуна Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и њиховој кривичноправној заштити.

АКТИВНОСТ

3.4.4.15.

Спроводити обуке за специјализацију судија и тужилаца, полицијских службеника и адвоката који поступају у малолетничким предметима.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА	ТРЕНУТНИ СТАТУС
<p>Све судије и тужиоци који поступају у малолетничким предметима су похађали обуку Правосудне академије и лиценцирани су за рад са малолетницима.</p> <p>За полицијске службенике: Циљ по 30 службеника годишње да прођу сертификацију.</p>	<p>У Програму сталне обуке⁷ за 2022. годину, Правосудне академије нису планирале обуке за специјализацију судија и тужилаца, полицијских службеника и адвоката који поступају у малолетничким предметима. Ипак, Државни извештај садржи податке о државним семинарима у првом кварталу 2022. године. Изнети подаци упућују на потребу за бољом транспарентношћу података ради праћења и провере.</p>

АКТИВНОСТ

3.4.4.16.

Израда и примена специјализованих програма третмана и програма припреме за отпуст малолетних учинилаца кривичних дела.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА	ТРЕНУТНИ СТАТУС
<p>Специјализовани програми третмана и програми припреме за отпуст малолетних учинилаца кривичних дела израђени и примењују се у свим заводским установама где су смештени малолетни учиниоци кривичних дела.</p> <p>Извештај НПМ у коме се констатује успешна примена наведених програма третмана.</p>	<p>Започета је реализација мере кроз пилот пројекта у Васпитнопоправном дому у Крушевцу. Више података о пројекту дато је у Државном извештају.</p>

⁷ <https://www.pars.rs/images/dokumenta/Stalna-obuka/program-stalne-obuke-za-2022.pdf>

АКТИВНОСТ

3.4.4.17.

Увођење посттрауматског саветовања и подршке за децу жртве/сведоке у кривичном поступку у оквиру услуга за подршку породици.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

Посттрауматско саветовање и подршка за децу жртве/сведоке у кривичном поступку уведено у оквиру центара за подршку породици јасно; програмски дефинисано.

ТРЕНУТНИ СТАТУС

У претходном периоду су успостављене Јединице за заштиту деце жртава или сведока у кривичним поступцима у оквиру четири резиденцијалне установе у трансформацији, али се, према наводима из ранијих извештаја, ова услуга недовољно користи. Стога је њено јачање нашло места и у новој Стратегији за превенцију и заштиту деце од насиља.

Услуга која је развијена у оквиру пројекта ИПА 2013. није у овом моменту део система услуга које се финансирају из државног или локалних буџета. Овај проблем биће решен када се у нови текст закона о социјалној заштити ова услуга нађе међу обавезним услугама које се морају пружити детету.

Морамо да констатујемо да Нацрт измена и допуна Закона о социјалној заштити не предвиђа спецификовану услугу саветовања на начин који је предвиђен овом тачком.

АКТИВНОСТ

3.4.4.18.

Унапређење пракси за вођење података у судовима тако да се води евиденција о поштовању принципа „најбољег интереса детета“ у грађанском поступку.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

Унапређене су праксе за вођење података у судовима тако да се води евиденција о поштовању принципа „најбољег интереса детета“ у грађанском поступку.

Израђен јединствени образац извештаја за првостепене судове, који је уграђен у апликације за управљање предметима и омогућава евидентирање свих грађанских предмета у којима се као учесници појављују деца, са посебним упитом о „најбољем интересу детета“.

ТРЕНУТНИ СТАТУС

И ова мера је дефинисана тако да је неспроводива. Не постоји начин бележења и вођења статистике који може да прати поштовање принципа најбољег интереса детета у судским споровима, будући да се све пресуде и одлуке садржане у њима морају према закону донети у најбољем интересу детета, а да је сам принцип супстанцијалне, материјалне, а не само процесне природе, те се не може статистички пратити. Последњи државни извештај управо садржи објашњење сличне природе у којем каже да је немогуће пратити примену најбољег интереса детета кроз апликацију. Ипак, истичемо да је могуће радити на унапређењу тумачења и примене овог принципа, иако се то овом мером плана не захтева. Едукације су предуслов правилне примене принципа који је уједно и правни стандард.

АКТИВНОСТ

3.4.4.19.

Надзор над спровођењем нове Националне стратегију за превенцију и заштиту деце од насиља и пратећег Акционог плана.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

Извештаји о спровођењу Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља и пратећег Акционог плана редовно се израђују и доступни су јавности.

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Извештаји о спровођењу стратегије нису доступни јавности. Не постоје подаци о реализацији стратегије који би на једном месту дали приказ резултата спровођења исте, а које је израдило Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

АКТИВНОСТ

3.4.4.20.

Усвајање новог Општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања у циљу усклађивања са најбољим праксама ЕУ.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

Нови Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања усвојен, усклађен са најбољим праксама ЕУ и његово спровођење се прати.

ТРЕНУТНИ СТАТУС

У фебруару 2022. Влада Републике Србије усвојила је, рекли бисмо на брзину због краја мандата, Општи протокол за заштиту деце од насиља (нови назив) који својим квалитетом не одговара квалитету старог документа па се очекује да заштита, која није била ефикасна, у наредном периоду још изгуби на својој ефикасности. Позитивне стране новог текста Општег протокола су то што је свеобухватнији па укључује и области слободних активности које

реализује приватни сектор и сектор спорта. Ова новина је од огромног значаја јер ће допринети да се и у овим областима, у којима до сада није постојала никаква обавеза у погледу безбедности или заштите деце, у наредном периоду уреди.

Ипак, изражавамо велику бојазан у погледу будуће примене овог протокола јер у делу у којем је требало да се уреди поступак реакције, односно заштите детета од насиља, он сада није довољно јасан.

Најпре, и као најпроблематичније решење, наводимо да према новом решењу постоје два координишућа органа – центар за социјални рад када се **не** ради о насиљу у породици и тужилаштво када се ради о насиљу у породици. Овакво решење нема много смисла имајући у виду надлежности центра за социјални рад и тужилаштва. Наиме, тужилаштво, према Закону о спречавању насиља у породици, има координишућу улогу коју ради кроз седмичне састанке групе за координацију у чији рад је укључен и центар за социјални рад. Група за координацију састаје се једном недељно и разматра **све случајеве** на којима тужилаштво у том моменту ради, и то првенствено са аспекта поступања тужилаштва, а које поступање је у пракси увек усмерено на кривични поступак. У пракси би то значило да, ако тужилаштво донесе одлуке да не покрене кривични поступак, односно поступак породичноправне заштите, даље се поступак подршке детету природно враћа у центар за социјални рад. Сврха кривичног поступка је кажњавање. Деци је потребна заштита и подршка током свих фаза поступка, стога се чини нелогичним актуелно решење протокола. Ипак, већи проблем је у делу у којем је за друге облике насиља и координацију заштите надлежан центар за социјални рад, а да није дефинисано у чему се та координација огледа.

Из наставка текста није сасвим јасно шта то центар ради, а што ће допринети ефикасно-сти заштите у тим ситуацијама. Центар за социјални рад, према Закону о социјалној заштити, има надлежност да обезбеди остваривање права која су дата тим законом. Читањем закона о социјалној заштити, нејасно је које то своје надлежности врши центар за социјални рад у овим ситуацијама, а које су повезане са ситуацијом насиља које није насиље у породици. Његове надлежности дефинисане су као услуге процене и планирања - процена стања, потреба, снага и ризика корисника и других значајних особа у његовом окружењу; процена старатеља, хранитеља и усвојитеља. Дакле, израда индивидуалног или породичног плана пружања услуга и мера правне заштите и других процена и планова, прва је група услуга која су у надлежности центара за социјални рад. У том смислу, центар би могао да припреми план услуга и мера. Друга група надлежности тиче се саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге - интензивне услуге подршке породици која је у кризи; саветовање и подршка родитеља, хранитеља и усвојитеља; подршка породици која се стара о свом детету или одраслом члану породице са сметњама у развоју; одржавање породичних односа и поновно спајање породице; саветовање и подршка у случајевима насиља; породична терапија; медијација; СОС телефони; активација и друге саветодавне и едукативне услуге и активности. Када сагледамо ове надлежности улога центра за социјални рад, све се свде на саветовање у случају насиља, неодређене садржине и израду индивидуалног плана заштите у односу на дете, а који **мора** укључити породицу. Када се пак процени да у породици постоји проблем злостављања, координација се препушта тужилаштву. Тако, на пример, ако дете претрпи насиље у

школи, и школа обавести центар о томе, након процене да ли постоји проблем у породици, у закону не постоје активности које центар као координишући орган може да реализује, стога је пропуст одсуство јасно дефинисаних надлежности центра према протоколу. Логика претходног решења била је у неопходности укључивања породице у заштиту детета, односно неопходности провере да ли постоји неопходност заштите детета од насиља, злостављања и занемаривања у породици и када се насиље догодило изван породичног контекста. Новим решењем линија постизања целовитости заштите је изгубљена и уместо једног органа који ће целовито бринути о заштити детета, имамо два, чиме се заштита поново парцелизује, што не сматрамо добрим решењем.

АКТИВНОСТ

3.4.4.21.

Израда нових посебних протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања и стварање претпоставки за обавезност њихове примене, а посебно у областима:

- поступања правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања;
- заштите деце у установама социјалне заштите од злостављања и занемаривања;
- поступања полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања;
- система здравствене заштите за заштиту деце од злостављања и занемаривања;
- заштите деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА	ТРЕНУТНИ СТАТУС
<p>Посебни протоколи за заштиту деце од злостављања и занемаривања израђени и њихово спровођење се прати.</p> <p>Усвајање секторских подзаконских аката који обезбеђују механизам обавезности примене протокола.</p>	<p>Реализацију ове активности очекујемо у наредном периоду јер је Општи протокол усвојен како смо навели, а у њему предвиђено и да релевантна министарства ревидирају, ускладе, односно донесу своје протоколе. Министарство које ће бити надлежно за област спорта је једно од нових министарстава које треба да започне своје активности ради успостављања система заштите и повезивања тог система са већ постојећим актерима и ресурсима.</p>

АКТИВНОСТ

3.4.4.22.

Примена механизма за решавање случајева нестале новорођенчади из породиштва у вези са пресудом Зорица Јовановић против Србије (представка бр. 21794/08), како би се омогућило свим родитељима у сличним ситуацијама да добију одговарајуће одговоре и накнаду, у складу са Законом о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породиштва у Републици Србији („Службени гласник РС“, број 18 од 3. марта 2020).

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА	ТРЕНУТНИ СТАТУС
<p>Механизам за решавање случајева нестале новорођенчади из породиштва се примењује.</p> <p>Број размотрених случајева на основу успостављеног механизма.</p>	<p>Након усвајања Закона о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породиштва у Републици Србији, није направљен суштински помак у расветљавању истих случајева. Подаци и примена механизма о броју размотрених случајева на основу тог механизма нису доступни.</p>

**ПРЕЛАЗНО МЕРИЛО: 3.6.2. Република Србија усваја и спроводи
Акциони план (који прати нову стратегију) за побољшање
услова живота Рома**

АКТИВНОСТ	
3.6.2.11.	
Даље ширење мреже педагошких асистената на основу аналитичке студије потреба изведене од стране надлежних државних органа.	
ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА	ТРЕНУТНИ СТАТУС
<p>Аналитичка студија: III квартал 2020. године.</p> <p>Ширење мреже: Континуирано, до 2022. године.</p> <p>У зависности од резултата аналитичке студије Мрежа педагошких асистената проширена на основу аналитичке студије потреба спроведене од стране надлежних државних органа.</p>	<p>Дошло је до делимичног напретка у реализацији ове мере. Правилник о педагошком асистенту и андрагошком асистенту (усвојен у другој половини 2021. године) створио је услове за наставак рада на ширењу мреже педагошких асистената. Извршен је одабир 240 полазника специјализованих обука за педагошке асистенте, развијени су и програми обука, као и материјали за онлајн реализацију програма, али обуке, односно ангажовање нових педагошких асистената, није реализовано. Сходно овоме није дошло до даљег ширења мреже педагошких асистената.</p>

АКТИВНОСТ

3.6.2.12.

Праћење примене подзаконског акта којим се прецизира делокруг рада са конкретним задацима, стандардима квалитета рада, наставак изградње капацитета педагошких асистената.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Подзаконски акт којим се прецизира делокруг рада са конкретним задацима, стандардима квалитета рада, наставак изградње капацитета педагошких асистената се примењује.

Није било напретка у односу на претходни период. Правилник којим се прецизирају задаци, стандарди квалитета рада, педагошких асистената усвојен је крајем 2019. године, али подаци о томе на који начин се врши праћење примене и који су ефекти примене подзаконског акта нису доступни.

АКТИВНОСТ

3.6.2.13.

Мониторинг над имплементацијом и ефектима подзаконског акта који дефинише превенцију и забрану дискриминаторног понашања у систему образовања и васпитања.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Годишњи извештај о раду школа који се доставља Министарству просвете и садржи извештаје (припремају их школски тимови за заштиту од

По први пут у државном извештају налазе се подаци који говоре о системском мониторингу и ефектима аката којима се ради на превенцији дискриминаторног понашања у систему образовања и васпитања, што је свакако за похвалу.
Међутим, према тим подацима, у школској 2021/22. години пријављено је само 5 ситу-

<p>дискриминације), који указују на утврђену дискриминацију или сегрегацију.</p>	<p>ација дискриминаторног понашања, што је значајно мање у односу на претходне године. Свакако да се делимично смањење може приписати ванредним околностима у образовном систему насталом услед епидемије Ковид-19, али се ипак не може објаснити толико смањење. Ово може указивати и на то да мониторинг још увек није успостављен на одговарајући начин и да још увек има простора за напредак у реализацији ове активности.</p>
--	---

АКТИВНОСТ

3.6.2.14.

Развијање система праћења ефеката примене афирмативних мера уписа ученика ромске националне мањине у средњим школама, са циљем да се смањи јаз између ученика ромске националне мањине и остале деце.

Развијање система подршке ученицима ромске националне мањине уписаних у средњу школу применом афирмативних мера са циљем да се смањи јаз између ученика ромске националне мањине и остале деце.

<p>ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА</p>	<p>ТРЕНУТНИ СТАТУС</p>
<p>Мониторинг ефеката примене афирмативних мера на образовање Рома се континуирано обавља, са циљем да се смањи јаз између ученика ромске националне мањине и остале деце и резултати се објављују на годишњем нивоу.</p>	<p>Дошло је до делимичног напретка у мониторингу ефеката примене афирмативних мера које се односе на образовање Рома. У претходном извештају констатовано је да није јасно на који начин се одвија овај мониторинг. Међутим, у оквиру пројекта „ЕУ подршка ромским ученицима за наставак средњошколског образовања”, у којем учествује Министарство просвете, науке и технолошког развоја, израђена је инструкција за спречавање раног напуштања образовања са препорукама и предлозима мера за превенцију осипања коју је припремио Завод за вредновање квалитета</p>

Уведен јединствени образовни број (ЈОБ) за ученике у пред-универзитетском образовању.

образовања и васпитања и која се базира на емпиријским подацима и анализи постојећих студија и истраживања у образовању у вези са осипањем и раним напуштањем школовања. Инструкцији је претходила квалитативна анализа ефеката до сада предузетих мера подршке ученицима ромске националности у области спречавања напуштања образовања и већег процента завршавања основне и средње школе. Ова анализа може се сматрати мониторингом ефеката, али није јасно да ли се ради о једнократној или континуираној активности, што би био корак ка успостављању система праћења ефеката који се тражи овом мером.

Донет је Правилник о ближим условима у поступку доделе јединственог образовног броја (ЈОБ) 2019. Започето је увођење јединственог образовног броја (ЈОБ) за ученике у пред-универзитетском образовању, али нема података о томе да ли је овај процес завршен и који су ефекти ове мере. Државни извештај не рефлектује на ово питање, тако да подаци о овоме нису доступни ни у том извештају.

АКТИВНОСТ

3.6.2.15.

Успостављање механизма за спречавање осипања и раног напуштања образовања уз подршку транзицији на свим нивоима образовања.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

Процент деце чије је рано напуштање образовања превенирано кроз инструмент за рану идентификацију за ученике у ризику од напуштања.

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Није било могуће доћи до податка који би говорио о проценту деце чије је рано напуштање образовања превенирано кроз инструмент за рану идентификацију. Евидентно је да држава спроводи низ активности које се односе на превенцију раног напуштања образовања, укључујући обуке запослених у образовном систему, учешће у различитим пројектима које спроводе организације цивилног друштва и друге, али изостанак податка који је кључни индикатор за ову активност говори о томе да још увек није успостављен системски механизам за спречавање осипања и раног напуштања образовања, а последично, и изостанак системског праћења ефеката тих мера и активности.

Пример општине Краљево

Краљево је највећи град по површини у Србији. Многа села су удаљена тридесетак километара, нека чак и стотину. То значи да средњошколци јако дуго путују до неке од девет средњих школа у граду. Јавни превоз би требало да буде добар, са више сигурних полазака и у одговарајућим терминима. Тренутно, превоз није усклађен са потребама ученика. Поред тога што јавни превоз компликује образовање младих у Краљеву, одражава се и на њихов друштвени живот. Неко ко има тренинге увече до касно, не може да стигне на последње аутобуске линије. Слободно време је краће, јер млади проводе доста времена у чекању превоза и у самом превозу. Неки млади одустају од тренинга и ваннаставних активности јер не могу да уклопе обавезе са превозом. Конвенцијом је детету гарантовано слободно време и доступност квалитетним садржајима, а младима из Краљева, који зависе од превоза, то није доступно.

Пример општине Књажевац

Право на образовање је свој деци гарантовано Уставом и низом закона. Годинама деца ромске националности, због социјалне искључености, нису имала прилику да то право остваре. У ОШ „Вук Караџић“ у Књажевцу та ситуација се мења набоље. Школу похађа велики број деце ромске националности који редовно похађају наставу, имају одличан успех, завршавају основну школу и уписују средње школе, неки уписују и факултете. Школа даје подршку деци, како кроз наставне, тако и кроз ваннаставне активности. Нажалост, постоји и један број деце која нередовно похађају наставу. У тим случајевима се укључује и центар за социјални рад и покушава да интервенише и помогне да и та деца заврше основну школу. Доста се ради и са родитељима те деце. Ромска деца су укључена у школске пројекте, у ђачке организације и на тај начин стичу потребно самопоуздање и осамостаљују се. У школи се обележава Дан Рома. Ромска деца су укључена у живот и рад школе. Најзначајнији ефекти мера које су предузете у образовању деце ромске националности су: повећан обухват системом образовања и васпитања, пораст број ученика који завршавају средњу школу, и смањено рано напуштање школе.

АКТИВНОСТ

3.6.2.16.

Формулисање мера системске подршке на нивоу школе и јединица локалне самоуправе на основу налаза и препорука из анализе и накнадно пилотирање и промоција мера системске подршке у циљу подршке образовању ромске деце на локалном и нивоу школе.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

Дефинисане мере „раног упозорења“ раног напуштања школе и одговори на нивоу школе који се могу применити и у другим школама.

-% школа које имплементирају мере „раног упозорења“ раног напуштања школе и припремају Акциони план школе за превенцију напуштања школе.

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Дошло је до делимичног напретка у реализацији ове активности. У оквиру пројекта „ЕУ подршка ромским ученицима за наставак средњошколског образовања» сачињено је Упутство за спречавање раног напуштања образовања са препорукама и предлозима мера за превенцију осипања. Упутство је представљено и достављено средњим школама, али нема података о томе који проценат школа га примењује, као ни мере које су тим документом предвиђене. Остаје нејасно да ли се дато Упутство односи и на основне школе, као и на друге актере на локалном нивоу, укључујући и локалне самоуправе. Имајући у виду комплексност проблема раног напуштања образовања који захтева сарадњу различитих актера и укључивање шире друштвене заједнице, још увек није могуће говорити о успостављеном систему подршке, како се захтева овом мером, већ о пилот програмима који су у великој мери зависни од финансијских средстава која долазе од међународних донатора, а не из буџета Р Србије.

АКТИВНОСТ

3.6.2.17.

Даље јачање раног образовања деце од 3 до 5 година кроз систем подршке усмерен ка деци а не институцијама, који је успостављен кроз:

- подршку развојним програмима за помоћ у раном детињству;
- увођење интегративних, специјализованих и додатних програма у предшколско образовање;
- омогућавање активне инклузије већег броја ромске деце и родитеља у развојне програме за помоћ у раном детињству.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

Повећан упис деце из ромске популације од 3 до 5 година у предшколско остварен. Тренутно стање: за општу популацију обухват 50.2%, док је за ромску децу обухват 5.7%.

Бар 40% ромске деце (од којих су бар 40% девојчице) од 3 до 5 је уписано у предшколско.

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Према подацима из државног извештаја, проценат ромске деце узраста до 5 година која похађају предшколско је 7,4%. Ово јесте већи проценат од почетног стања из 2014. године који је износио 5,7%, али напредак остварен за скоро 8 година је недопустиво мали. Сада је већ јасно да до планираног процента од 40% неће бити могуће стићи до краја реализације овог Акционог плана, уколико се не промени приступ и не појача ангажовање државе. Неспорно је да држава спроводи неке активности које јесу у функцији повећања уписа ромске деце, али је јасно да те активности нису довољне.

АКТИВНОСТ

3.6.2.18.

Повећање обухвата деце у образовном систему, од обавезног предшколског програма до високог образовања, кроз:

- развој система подршке који обухвата активно учешће родитеља из ромске популације;
- усвајање подзаконских аката о стандардима живота ученика.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

Бар 60% ученика из рањивих група, од којих су већина Роми (од којих су бар 40% девојчице) је остварило просечан академски успех ученика у оквиру образовне установе коју похађају.

Усвојени подзаконски акти о стандардима живота ученика.

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Иако је мера вођења евиденције предвиђена Стратегијом за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2016–2025, и даље није успостављена прецизна евиденција о броју ученика ромске националности у образовном систему. Потребно је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја обезбеди вођење прецизне евиденције у свим локалним самоуправама о броју предшколске, основношколске и средњошколске деце ромске националности ради планирања мера додатне подршке како би остварили бар просечан академски успех ученика у оквиру образовне установе коју похађају. Без адекватне евиденције, немогуће је пратити обухват деце у образовном систему. Нису усвојени подзаконски акти о стандардима живота ученика.

АКТИВНОСТ

3.6.2.19.

Унапређење образовног статуса Рома на основу боље сарадње између постојећих механизма кроз:

- пружање подршке за упис Рома у школе и спречавање раног напуштања школе кроз програм стипендија за ученике средњих школа са просечном оценом вишом од 2.5, чиме се доприноси смањењу раног напуштања школе;
- обезбеђивање општег уписа ромске деце у редовне школе и припремни предшколски програм;
- праћење примене активности и указивање на потенцијалне недостатке у систему.

* Детаљнији приказ ће бити доступан у оквиру посебног АП за Стратегију за унапређење положаја Рома у Републици Србији за период 2015-2025.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА	ТРЕНУТНИ СТАТУС
<p>Процент ромске деце која се уписују и завршавају основну и средњу школу повећан, што такође доприноси смањењу раног напуштања школе.</p> <p>Редован упис ромске деце у редовне школе и у припремни предшколски програм остварен.</p> <p>Извештаји организација цивилног друштва о праћењу примене активности доступни јавности.</p> <p>Број стипендија датих ученицима средњих школа са просечном оценом вишом од 2.5.</p>	<p>Дошло је до напретка у реализацији ове мере. Процент деце Рома који уписују основну школу повећан је са 64% (2014) на 85,4% у школској 2020/21. години, док је осипање смањено за 7% у истом периоду. Од овог броја, 80,2% ромске деце похађало је претходно и припремни предшколски програм.</p> <p>У школској 2021/22. години дошло је смањења додељених стипендија за ромске ученике на 1114 у поређењу са додељених 1213 у претходној школској години.</p>

АКТИВНОСТ

3.6.2.21.

Наставити спровођење афирмативних мера кроз менторски систем и доделу стипендија за образовање.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА	ТРЕНУТНИ СТАТУС
<p>Стипендије за ученике из ромске популације додељене на годишњем нивоу.</p> <p>Стипендије додељене за:</p> <ul style="list-style-type: none">• око 30 студената универзитета, почев од друге године студија, који имају просечну оцену вишу од 9 и положене испите из претходне године;• за школску 2019. и 2020. годину планирају се 704 стипендије за ученике ромске заједнице и других угрожених група. Листа рангирања обухвата студенте са просечном оценом изнад 3,5;• кроз ИПА 2014 – биће додељено 500 стипендија ромским ученицима са просечном оценом изнад 2,00 и са оценом од најмање добре (3) за школску годину 2019/2020;• обезбеђивање менторства за примаоце грантова. <p>Остали студенти могу аплицирати за зајам из државног буџета, али они који имају просечну оцену вишу од 8.5 и дипломирају у року биће изузети од обавезе враћања средстава.</p>	<p>Стипендије за ромске ученике и студенте додељују се у складу са овим планом. Раније је констатовано да се највећи број стипендија додељује из међународних пројеката, док је буџетско, односно системско издвајање, било врло скромно, што је делимично промењено у школској 2020/21. години, када је уплаћено 705 стипендија из ИПА програма (ЕУ фондови), а из буџета Р Србије 508.</p> <p>У школској 2021/22. години дошло је до благог пада броја додељених стипендија за ромске ученике – 1114 у поређењу са 1213 из претходне школске године.</p> <p>Износ стипендија је 5400,00 динара месечно.</p> <p>Не постоје подаци о томе да држава обезбеђује и менторство за примаоце стипендија. У државном извештају такође нема података о овој активности.</p> <p>И даље остаје отворено питање које захтева евалуацију о томе да ли су критеријуми за доделу стипендија адекватни, односно, да ли се њима остварује суштинска подршка образовању деце Рома.</p>

Пример општине Бела Паланка

Средња школа „Никета Ремезијански“ из Беле Паланке покренула је са општином акцију стипендирања за све ученике. Сви ученици који упишу школу, без обзира на место становања, добијају 5000 динара месечно. То је добра стимулација да што већи број младих похађа ову средњу школу. Директор ове школе истиче и проблем са којим се сусрећу, а то је рано напуштање образовања ученика ромске националности, те школа разним акцијама покушава да реши овај проблем. Педагошкиња из ОШ „Љупче Шпанац“ из Беле Паланке каже да су ученици ромске националности упознати са афирмативним мерама– бодовање при упису на факултете, бодовање за пријем у студентске домове.

Пример из града Ниша

ОШ „Бранко Миљковић“ из Ниша дуги низ година организује Сајам професионалне оријентације на коме и ученици и родитељи могу да се упознају са опцијама даљег образовања. Директорка школе истиче да тим за професионалну оријентацију у школи информисе децу и родитеље о свему што је важно. Као такво се издваја и пријављивање учесника који ради по афирмативним мерама, али и учесника који раде по индивидуалном плану и програму, као и деце Рома. Сарадња са њиховим родитељима је такође важна, јер и њих информишу о даљим могућностима школовања. У сарадњи са тимом и разредним старешином могу да разматрају најбоље могућности за даље школовање своје деце. Са Факултета заштите на раду из Ниша истичу да као афирмативну меру нуде могућност уписа шест буџетских места (два места за студенте ромске националност, два места за студенте са инвалидитетом и два студента који су средњу школу завршили у иностранству). Проректорка факултета истиче и индивидуалне случајеве, као нпр. организовање и извођење наставе у приземљу за студента са мултиплом склерозом, јер амфитеатар у приземљу има прилазну рампу. Са факултета кажу и да би већем интересовању студента са инвалидитетом допринела и изградња лифта, али за такав подухват је неопходна помоћ ресорног министарства.

АКТИВНОСТ

3.6.2.23.

Развој системских модела подршке за децу и ученике миграната/повратника кроз програме учења српског језика као нематерњег и подршка учењу током летњег распуста, као и програме усмерене ка подршци и помагању школској деци у савладавању школског програма.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

Системски модели подршке за децу и ученике миграната/повратника развијени и примењују се.

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Уважавајући објективне тешкоће у реализацији ове захтевне мере, може се закључити да држава улаже напоре да осигура интеграцију деце миграната и повратника у образовни систем. У школској 2021/22. години сва деца враћена по реадмисији уписана су у школу. Министарство даје подршку деци повратницима по споразуму о реадмисији кроз убрзан процес нострификације диплома, доделу бесплатних уџбеника и кроз финансирање малих пројеката који се односе на подршку деци повратницима.

АКТИВНОСТ

3.6.2.24.

Наставити унапређење рада Центра за целоживотно учење Филолошког факултета Универзитета у Београду у циљу обуке наставника и истраживача за предавања и научни рад у области ромског језика и културе.

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

Наставници ромског језика добили сертификат и уведени у систем основног образовања.
Полазна основа: 30
Циљ: 55

ТРЕНУТНИ СТАТУС

На сајту Филолошког факултета Универзитета у Београду нису постављене информације о стручном образовању, додели сертификата и увођења у систем образовања наставника ромског језика. У државном извештају нема података о томе да ли су и колико наставника ромског језика добили сертификат и уведени у систем основног образовања, већ се само констатује да у претходном извештајном периоду није било напретка. Сходно расположивим подацима, закључује се да ова активност није реализована у потпуности и да захтева даље ангажовање државе.

АКТИВНОСТ

3.6.2.25.

Унапређивање квалитета наставе изборног предмета *Ромски језик са елементима националне културе*

ПОКАЗАТЕЉИ РЕЗУЛТАТА

ТРЕНУТНИ СТАТУС

Наставни планови и програми за примену изборног предмета *Ромски језик са елементима националне културе* се примењују.

Побољшани стандарди квалитета за уџбенике уклањањем дискриминаторних садржаја из њих на свим нивоима образовања.

Изборни предмет *Ромски језик са елементима националне културе* уведен је у основне школе. Министарство просвете, науке и технолошког развоја израдило је реформисане програме наставе и учења за овај предмет све разреде основне школе. Ови програми усвојени су од стране Националног просветног савета. За изборни предмет/програм *Ромски језик са елементима националне културе* штампана су четири уџбеника за прва четири разреда. У школској 2020/21. години овај изборни предмет/програм похађа 2.467 ученика у 68 основних школа у Србији.

Међутим, података о квалитету наставе овог изборног предмета нема. Такође, у уџбеницима других предмета у основним и средњим школама још увек има дискриминаторних садржаја, тако да ова активност још увек није у потпуности реализована и захтева даље ангажовање.

Пример општине Књажевац

Општина Књажевац се налази у југоисточној Србији и припада Зајечарском округу. Према попису из 2011. године има 31.491 становника, а према процени РЗС у 2020. години има око 26.700 становника, од чега је око 3.800 деце узраста 0-18 година. Према попису из 2011. године општини Књажевац има 789 становника ромске националности, што је приближно 2,5%.

Од 2016. године Ромски језик са елементима националне културе је изборни предмет у школама у Србији. У две књажевачке основне школе ромски језик предаје наставница. Деца имају прилику да уче свој матерњи језик у школи, јер се он све мање говори у Србији. Поред језика, доста времена на часовима посвећује се учењу о обичајима и култури Рома. Поред школе, значајан број деце ромске националности је укључено у многе активности у заједници. Деца сама дају иницијативе и идеје за реализацију активности у школи. Истраживања показују да више од половине Рома у Србији не говори матерњи језик, па је учење ромског језика у школама један од начина да очувају свој национални идентитет. Ипак, и даље је велики проблем то што један број деце уопште није укључен у систем образовања.

ЦИВИЛНО ДРУШТВО ЗА
УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИСТУПАЊА
СРБИЈЕ ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Шведска
Sverige

